

ANTANO KLEMENTO KARJERA TELŠIŲ ŽEMĖS TEISME

Adam Stankevič

Lietuvos istorijos instituto
jaunesnysis mokslo darbuotojas
humanitarinių mokslų daktaras
Kražių g. 5, LT-01108, Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 261 72 73
El. paštas: <stankevic.adam@gmail.com>

Šiame straipsnyje¹ yra analizuojami lietuvių rašytojo ir teisininko Antano Klemento biografijos faktai iš jo gyvenimo Telšiuose laikotarpio. Lietuvos archyvuose ir bibliotekose surasti dokumentai atskleidžia kai kuriuos teisininko A. Klemento karjeros etapus ir jų atspindėjimą kūryboje.

This article analysed biographical facts of the Lithuanian writer and lawyer – Antanas Klementas from the period of his life in Telšiai. The documents found in Lithuanian archives and libraries reveal some of the career stages of the lawyer A. Klementas and their reflection in his works.

Įvadas

XVIII amžiuje smulkūs ir vidutiniai bajorai dažnai darydavo karjerą teismuose: iš pradžių ten mokydavosi teisės, vėliau tapdavo agentais, advokatais arba dirbo teismo raštinėje, galiausiai kai kurie eidavo teisėjo, t. y. aukščiausias tokiai bajorijai pasiekiamas, pareigas. Teismuose dirbę asmenys buvo viena iš labiausiai išsilavinusių visuomenės grupių, aktyviai dalyvavo valstybės politiniame, visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Šalia savo profesinės veiklos jie pasireiškė ir intelektine veikla, o kai kurie jų turėjo literatūrinių aspiracijų. Žinome, kad eiles kūrė daug Lietuvos Vyriausiojo tribunolo advokatų: Bonifacas Milevskis, Leonardas Kšivkovskis, Jonas Kazimieras Senoženckis ir kiti². Dar didesnė jų reikšmė buvo provincijoje, kur jie tiesiog tapdavo įžymybėmis³. Žemaitijoje tokie intelektualai buvo susiję su vadinamojo Lituanistinio sąjūdžio pradžia⁴. Istoriografijoje iki šiol menkai atkreiptas dėmesys į tai, kad daug žinomų kultūros veikėjų buvo tiesiogiai susiję su darbu teisme ir teisininko veikla. Šiuo atžvilgiu reikėtų vertinti ir Antano Klemento asmenybę. Dabar jau gana daug žinome apie jo kūrybą⁵, o A. Klemento profesinė veikla lieka beveik netirta. Tai svarbu padaryti

¹ Straipsnis parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos (sutarties Nr. LIT–8–75) finansuojamą projektą „LDK teisininkų intelektualinės aspiracijos: Antano Jackaus Klemento atvejis“.

² Žr. plačiau: NEKRAŠIUS, J.; BALIKIENĖ, B.; STANKEVIČ, A.; ČIVILIS, J. *Advokatas ir valstybė*. Vilnius: Justitia, 2013. 464 p.

³ Žr. ALEKSANDRAVIČIUS, E. Świat żmudzkiej palestry na początku XIX wieku, *Palestra*, 2009, nr. 7–8, p. 179–186.

⁴ Provincijos intelektualo sąvoką plačiai analizavo GRIŠKAITĖ, R. Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013 /1, Vilnius, 2014, p. 25–56.

⁵ Žr. naujausius jo kūrybai skirtus darbus (ten pat nuorodos į senesnę literatūrą): GAIGALAITĖ, V. *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*. Vilnius: Vaga, 2005; BUCHOWIEC, P. *Dwujęzyczne początki nowożytnej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*. Kraków: Universitas, 2008, p. 85–101.

dėl kelių priežasčių. Visų pirma, kaip pažymėjo Vita Gaigalaitė, – A. Klementas yra įdomus būtent „autentiška bajoro bei tarnautojo, teisininko gyvenimo patirties poetine raiška“⁶. Visų antra, trūksta XVIII a. Lietuvos teisininkams skirtų tyrimų⁷. Taigi Antano Klemento profesinės biografijos tyrimas ne tik papildo šios svarbios Lietuvos kultūros istorijai asmenybės biografiją, bet yra svarbus ir teisininko profesijos istorijai. Kadangi A. Klemento advokato praktika buvo apibūdinta atskirame straipsnyje⁸, todėl šio tyrimo tikslas yra išnaluoti A. Klemento karjerą Telšių žemės teisme. Mykolas Biržiška, Michailas Brensztejnus ir Vaclovas Biržiška savo metu pateikė svarbiausius A. Klemento gyvenimo Telšių mieste faktus⁹, tačiau jie rėmėsi labai siaura šaltinių baze: paties A. Klemento pateikta informacija ir XIX a. pradžioje rengtais formuliariais Telšių apskrities tarnautojų sarašais. Šio tyrimo autoriaus sprendžiami uždaviniai: remiantis Lietuvos archyvuose ir bibliotekose surastais naujais šaltiniais ir A. Klemento kūryba¹⁰, aptarti šio asmens darbo einant Telšių žemės teismo raštininko ir teisėjo pareigas etapus ir aplinkybes, taip pat pateikti A. Klemento – teisininko charakteristiką. Tyrimo pagrindas yra nauji, istoriografijoje nežinomi duomenys – šita aplinkybė nulėmė aprašomojo ir analitinio tyrimų metodo panaudojimą. Problema analizuojama remiantis chronologiniu principu.

1. Karjeros Telšių paviete pradžia

Remiantis Ketverių metų seimo nutarimais Telšiai turėjo tapti nauju administraciniu centru, o bajorai seimelyje turėjo išsirinkti naujai steigiamų teismų pareigūnus¹¹. Vidutinės ir smulkiosios bajorijos nariai paprastai karjerą galėjo padaryti tik priklausydami vienai iš politinių grupių, kurioms vadovavo vietos didikai ir pasiturinti bajorija. A. Klementas taip pat nebuvo išimtis ir tikėtis tapti teismo pareigūnu galėjo būdamas susijęs su Pliaterių gimine. Ryšius su jais Klementas paveldėjo iš savo tėvo, kuris jau 1754 m. buvo Pliateriams priklausiusių Šateikių ir Gardų valdų ekonomas¹² ir šios giminės dvaruose darbavosi iš viso per dvidešimt metų. Versdamasis advokato praktika Raseiniuose A. Klementas taip pat nuolat gynė Pliaterių interesus vietos teismuose¹³.

Sunku pasakyti apie Antano Klemento statusą 1792 metais. Jis turėjo būti žinomas bajorijos tarpe dėl advokato veiklos. Jis dalyvaudavo ir bajorų seimeliuose, kurie vykdavo Raseiniuose, tiesa, apie ankstyviausių laikotarpį liudija tik netiesioginiai duomenys: pvz., jo pateikti įrašyti su seimelių veikla susiję dokumentai¹⁴. Yra neabejotinai žinoma, kad Klementas dalyvavo 1788 m. deputatiniame seimelyje Raseiniuose, kuris vyko vasario 7 d. – jame rinkti Žemaitijos kunigaikštystės deleguojami

⁶ GAIGALAITĖ, V. *Antanas Klementas* <...>, p. 7.

⁷ Kaip vienas iš nedaugelio galėtų būti paminėtas JASAS, R. Teisininkas Tomas Vavžeckis, *Mokslas ir gyvenimas*, 1977, nr. 6, p. 34–35.

⁸ STANKEVIČ, A. Teisininkas Antanas Klementas – advokato praktika Raseinių žemės ir pilies teismuose, įteikta spausdinti *Lietuvos istorijos metraštyje*, nr. 2015/1.

⁹ BIRŽIŠKA, M. Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX-ojo amžiaus. *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos. II knyga*. Kaunas: Spindulio bendrovės spaustuvė, 1938, p. 17–82; Wincenty Wizbor-Bohdanowicz. Szczegóły niektóre życia mojego. Wspomnienia palestranta żmudzkiego z lat 1781–1833, do druku przygotował i przypisami uzupełnił Michał Brensztejn. *Ateneum wileńskie*, 1929, t. 6, p. 245; BIRŽIŠKA, V. *Senujų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografija ir biobibliografijos. T. II: XVIII–XIX amžiai*. Čikaga, 1963, p. 225–228.

¹⁰ Šiuo metu A. Klemento raštai yra saugomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, pažymėti nr. F 1–2156, F 1–2157, F1–2158. Originalus veikalo pavadinimas: *Dzielko moje wlasnoręcznie wierszem, a w malej cząstece prozą napisane i alfabetynie porządnie zregestrowane*, t. I–III (toliau – *Dzielko*).

¹¹ Apie Telšių miesto istoriją XVIII a. rašė MEILUS, E. Telšiai XVIII a. *Telšiai: straipsniai ir istorijos dokumentai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 55–85 ir KIAUPA, Z. Telšiai XVIII amžiaus pabaigoje. Ten pat, p. 85–109.

¹² Raseinių žemės teismas. *1785–1787 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. Senieji aktai (toliau – SA), b. 14569, l. 280–281v.

¹³ Žr. plačiau: STANKEVIČ, A. Teisininkas Antanas Klementas <...>.

¹⁴ Raseinių žemės teismas. *1780 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 14784, l. 122–123v.

teisėjai į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) Vyriausiąjį Tribunolą ir buvo sprendžiami ūkiniai klausimai. A. Klementas ne tik pasirašė šio seimelio liaudą, bet ir pateikė ją įrašyti į teismo knygas¹⁵. Taip pat jis dalyvavo ir analogiškame seimelyje 1790 metais¹⁶.

Nėra abejonės, kad pirmąsias pareigas A. Klementas gavo sulaukęs dvidešimt penkerių metų: 1781 m. spalio 26 d. Švekšnoje Livonijos kunigaikštystės generalinis vėliavininkas Jurgis Pliateris išdavė jam kredensą, t. y. dokumentą, leidžiantį eiti Livonijos rotmistro pareigas¹⁷. Nėra žinoma, kad vykdydamas šias pareigas būtų atlikęs kokias nors funkcijas. Užtarimu jis gavo ir kitas pareigas: 1786 m. rugsėjo 21 d. LDK Išdo komisija išdavė jam kredensą eiti išdo dvariono pareigas¹⁸. Dokumente buvo įrašyta frazė, kad A. Klementas pareigūnu yra skiriamas dėl savo tinkamumo ir būdo broužų, o frazė apie rekomendavimą jį šioms pareigoms greičiausiai liudija svainio Jurgio Križevičiaus užtarimą – pastarasis tuo metu buvo Skuodo muitinės viršininkas. Kredenso tekste buvo įrašyta, kad pareigos skiriamos remiantis 1766 m. įstatymu¹⁹, kuriame kalbama apie seniūnijose renkamų mokesčių tikrinimą, bet vėlgi nėra žinoma, kad Klementas būtų atlikęs konkrečios seniūnijos pajamų administravimo darbą. Tiesa, 1789 m. balandžio 25 d. jis pateikė įrašyti mokesčių, kuriuos remiantis Ketverių metų seimo nutarimu kariuomenės reikmėms turėjo sumokėti Žemaitijos bajorai ir dvasininkai, sąrašą. Dokumente nurodyta, kad šis sąrašas sudarytas Išdo komisijos paliepimu, bet kad jį būtų sudaręs A. Klementas, – nėra žinoma²⁰. LDK išdo dvariono pareigas Klementas pradėjo eiti 1787 m. sausio 19 d. Raseinių žemės teisme atlikęs specialią priesaiką²¹, kuria įsipareigojo atlikti visus komisijos pavedimus. Naujos pareigos jam nesutrukdė pateikti įrašyti į teismo knygas, ir netgi pačiam pasirašyti, skundą prieš komisiją: 1790 m. vasario 10 d. jis pasirašė Raseiniuose seimelyje Žemaičių bajorijos surašytą skundą dėl 1789 m. lapkričio 2 d. įstatymo, kuris numatė kailio mokesčio rinkimą iš bajorijos už savo poreikiams skerdžiamus gyvulius²².

2. 1792 m. rinkimai

1791 m. pabaigoje Telšių miestas tapo administraciniu naujai įkurto Telšių pavieto centru ir jame, remiantis 1792 m. sausio 10 d. įstatymu, turėjo pradėti veikti nauja institucija, pavadinta žemionių teismu²³. Ji turėjo pakeisti iki tol pavietuose veikusius žemės ir pilies teismus. Keitėsi ne tik teismų veiklos principai, bet ir struktūra: nuo šiol vietoj vienos raštinės turėjo dirbti dvi – viena turėjo būti atsakinga už notarinius veiksmus, o kita – užtikrinti teisminę funkciją. Taigi atsirado nauja aktų raštininko pareigybė, skiriama iki mirties, o naujos institucijos pareigūnai turėjo būti renkami deputatiniame seimelyje. 1792 m. vasario 14 d. Telšiuose vietos bajorija susirinko į seimelį, kuriam vadovavo Žemaitijos seniūnas Antanas Gelgudas. Iš pradžių buvo sprendžiami einamieji reikalai: pirmininkui pasiūlius buvo prisiekta Gegužės 3 d. konstitucijai, sudaryta rinkimų eigą turėjusi kontroliuoti komisija, išrinktas Telšių pavieto pasiuntinys į Tribunolą (juo tapo Žemaitijos stovyklininkas Jurgis Jucevičius). Kitą dieną buvo sprendžiami ūkiniai reikalai, svarstyta, kaip pagerinti susisiekimą su kitais miestais ir pašto veiklą, o 16 d. vyko elekcinis seimelis, kuriame buvo renkami pakamaris (juo tapo Juozapas

¹⁵ Raseinių pilies teismas. *1788–1789 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 14570, l. 139–140v.

¹⁶ Raseinių pilies teismas. *1790–1792 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 14571, l. 3–4v.

¹⁷ Raseinių žemės teismas. *1782 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 14786, l. 4–v.

¹⁸ LDK išdo komisija. *1786–1788 ekonominių protokolų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 2778, l. 2.

¹⁹ Turėtas omenyje 1766 m. įstatymas, pavadintas *Postanowienie o lustracych starostw i dupli w W.Ks.L.* Iš *Volumina Legum*. Petersburg: J. Ohryzka. 1860, t. 7, p. 229.

²⁰ Raseinių pilies teismas. *1788–1789 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 14570, l. 458–459v.

²¹ Raseinių pilies teismas. *1785–1787 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 14569, l. 660–v.

²² Raseinių pilies teismas. *1790–1792 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 14571, l. 34–37v.

²³ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų teismų notarinės funkcijos. Iš *Lietuvos notariato istorija*. Sudarytoja Jolanta Karpavičienė. Vilnius: R. Paknio leidykla, 2012, p. 82–83.

Pliateris), vėliavininkas (juo tapo Feliksas Važinskis) ir žemionių teismo teisėjai. Kadangi rinkimai ir naujų pareigūnų prisaikdinimas užtruko visą dieną, raštininkus buvo nutarta rinkti kitą dieną. Seimelio liaudoje buvo užrašyta, kad vasario 17 d. posėdis pradėtas nuo aktų raštininko rinkimo: nurodyta, jog kandidatų į šias pareigas buvo ne vienas, tačiau jiems tarpusavyje geranoriškai susitarimus ir savo kandidatūras atsiėmus, į šias pareigas vienbalsiai buvo išrinktas A. Klementas (čia jis įvardytas kaip ribų teismo regentas, t. y. asmuo, atsakingas už šio teismo raštinės atliekamų funkcijų užtikrinimą), kuris iš karto atliko atitinkamą priesaiką²⁴. Tai, kad, būdamas advokatu, ėjo ir ribų teismo regento pareigas, o 1792 m. išrinktas aktų raštininku, taip pat „buvo Telšių pavieto Tvarkos komisijos nariu“, Klementas minėjo XIX a. pradžioje sudarytuose Telšių pareigūnų sąrašuose²⁵.

Apie Pliaterių iškeltą Klemento kandidatūrą greičiausiai buvo žinoma iš anksto, o ir pats kandidatas pasitikėjo savo globėjais. Rimtus ketinimus rodė ir turtinės operacijos – dar 1791 m. rugpjūčio 3 d. Klementas už 20 muštų talerių iš miestelėnų Tomo ir Marijonos Michnevičių įsigijo neseniai pastatytą namelį su aikšte Telšiuose prie pat Mąščio ežero²⁶ – ten, kur ir gyveno visą likusį gyvenimą. Netrukus valdas jis išplėtė, spalio 2 d. nusipirko dar du šalia buvusius sklypus²⁷.

3. Darbas Telšių žemionių (o vėliau – žemės) teismo raštinėje

Naujų pareigū A. Klementas ėmėsi iš karto – nuo vasario 18 d., o pirmas jo darbas buvo įrašyti to paties seimelio liaudą į naujo teismo aktų knygą²⁸. Tą pačią dieną buvo įrašyti ir sąrašai knygų bei dokumentų, kuriuos A. Klementas gavo pradėdamas eiti raštininko pareigas iš buvusio Telšių pilies teismo regento Tado Butvilo ir Telšių žemės teismo viceregento Jokūbo Mackevičiaus²⁹. Pastarąjį Klementas vėliau įdarbino savo padėjėju – aktų regentu. Netrukus buvo parengtos naujos knygos, kurių antraštės ir nemažai dokumentų buvo surašytos paties naujojo aktų raštininko.

Naujas žemionių teismas darbą pradėjo balandžio pirmą dieną, o posėdis prasidėjo nuo naujos valstybės institucijos – Teisių Sargybos atsiųstų dokumentų skaitymo. Netrukus teisėjai buvo padalyti į dvi paeilui posėdžiauti turėjusias sudėtis, vėliau buvo renkamas sprendimų raštininkas ir viešasis kaltintojas. Balandžio 3 d. aštuntą valandą ryto prieš teismą stojo A. Klementas, kuris laikydamasis įstatymo pateikė teismui raštinėje saugomų knygų sąrašą. Tuomet teismas iš savo tarpo delegavo du teisėjus (Antaną Venslauskį ir Petrą Stravinskį), kurie sutikrino sąrašą su knygomis ir leido dokumentą aktuoti. Artimiausiomis dienomis teismas nebedirbo, nes bylininkai neskubėjo teikti ieškinių, o apie būtinybę teismui susirinkti turėjo pranešti visą laiką darbo vietoje būdavęs A. Klementas³⁰. Beje, šio laikotarpio atspindžių galime rasti ir Antano Klemento kūryboje. Kaip buvo pažymėta Telšių žemionių teismo protokole – gegužės 3 d. teismas nedirbo, o skyrė tą dieną prieš metus priimtos Konstitucijos minėjimui³¹. Pirmajame A. Klemento raštų tome randame keturis dvieilius, kurie, kaip rodo ten pat užrašytas paaiškinimas, Gegužės trečiosios dienos šventės metu buvę po iškabintais valdovo ir Seimo pirmininkų portetais³². Po karaliaus portretu buvo užrašyta: „Karaliau! Tėvynės Tėve! Gerasis Pone / Tau lenkiasi

²⁴ Raštininku, atsakingu už teismo sprendimų rengimą, buvo išrinktas Vincentas Rimaševskis, Telšių žemionių teismas. *1792–1794 einamųjų reikalų protokolų knyga* [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 15175, l. 2.

²⁵ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *Duomenys apie bajorus, ėjusius renkamas pareigas 1804–1816* [rankraštis]. Ten pat, f. 391, ap. 2, b. 10, l. 41v.

²⁶ Telšių žemės teismas. *1799 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, f. SA, b. 15171, l. 798–v.

²⁷ Ten pat, l. 817–v.

²⁸ Telšių žemionių teismas. *1792 tvirtinamųjų ir einamųjų reikalų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 15164, l. 1–4v.

²⁹ Ten pat, l. 5–v, 6–v.

³⁰ Telšių žemionių teismas. *1792–1794 tvirtinamųjų aktų ir teismo veiklos protokolų knyga* [rankraštis]. Ten pat, b. 15175, l. 65.

³¹ Ten pat, l. 66 (*dzień ten uroczystemu obchodowi na pamiątkę szczęśliwie zapadłej roku przeszlego konstytucyi poświęcili*).

³² *Dzielko*, t. I, p. 89–90.

miestai už jų atgimimą³³ (*Królu! Ojczy Ojczyzny! Dobrotliwy Panie! / Tobie hold czynią miasta za wolne powstanie*); po valdovo skaičiumi: „Laimės diena! Gegužės trečioji ir šis puikus vardas / yra garsesnis Europoje, negu Romulas Romoje” (*Dzień szczęścia! Trzecia maja i te swietne imie / więcej w Europie słynie, niż Romulus w Rzymie*); po Stanislovo Malachovskio portretu: „Tą, kuris valstybėje garsėja dėl savo dorovingos veiklos / garbina vietos žemiečiai gegužės trečiąją“ (*Co słyniesz mężu w kraju z pierwszej cnoty pracy / wielbią Cię w trzecim maju tutejsi rodacy*); po Kazimiero Nestoro Sapiegos portretu: „Kunigaikšti, Lietuvos pasididžiavime! Per tavo šaunų protą / užsitarnavai tautoje tikrą pagarbą“ (*Książę, Ozdobo Litwy! Przez twój rozum dzielny / zjednałeś w narodzie szacunek rzetelny*). Šie užrašai Klemento veikale atsirado ne šiaip sau, nes kitų asmenų autorystei priskirtinų kūrinių jame nėra. Viskas tampa aišku, kai sugretinsime tai su A. Klemento veikla Telšių miesto savivaldoje: jis ne tik buvo įsirašęs į Telšių miestiečius, bet ir tapęs pirmuoju Telšių vaitu³⁴. Taigi tikėtina, kad A. Klementas buvo vienas iš Gegužės 3 d. minėjimo Telšių mieste organizatorių, o jo parašyti posmai puošė šventės atributus³⁵.

Jau birželio 22 d., sužinojus apie rusų kariuomenės įžengimą į Žemaitijos kunigaikštystės teritoriją, Telšių žiemionių teismas savo darbą nutraukė³⁶, o po dviejų mėnesių, rugpjūčio 24 d. visi teismo pareigūnai jau prisiekė konfederacijai. Tą patį padarė ir Antanas Klementas³⁷. Netrukus, vykdydamas LDK generalinės konfederacijos nurodymą, rugsėjo 17 d. Klementas perdavė žemionių teismo kanceliarijoje saugotas knygas Antanui Horodeckiui (Horodecki)³⁸.

Kaip liudija vienoje iš knygų išlikęs užrašas, Klementas buvo paskirtas Telšių konfederacinio teismo regentu ir nuo 1792 m. spalio mėnesio iki 1793 m. balandžio mėnesio toliau dirbo raštinėje³⁹. 1793 m. kovo 23 d. konfederacijos vadovybė paskelbė savo sprendimą dėl žemės teismų atkūrimo, nutardama, kad jų pareigūnais taps 1792 m. seimelyje išrinkti asmenys⁴⁰. Juose raštininkų pareigas turėjo eiti aktų raštininkais išrinkti asmenys, o sprendimų raštininkai (pastarieji buvo renkami ne bajorų, o pačių teisėjų) nuo šiol kanceliarijoje turėjo atlikti regentų funkcijas. Tiesa, buvo nurodyta viena sąlyga – įsirašiusieji į miestiečius turėjo šio įsirašymo atsižadėti, priešingu atveju jokių pareigų eiti nebegalėjo⁴¹. Nurodytu metu, 1793 m. balandžio 23 d. Telšiuose buvę žemionių teismo pareigūnai atliko priesaiką, kuria pasižadėjo vykdyti visus konfederacijos nutarimus, o A. Klementas prieš tai dar atsižadėjo įsirašymo į miestiečius ir Telšių vaito „titulo“⁴². Remiantis konfederacijos nurodymu, Telšių žemės teismas darbą atnaujino 1793 m. balandžio 27 d. ir dirbo iki liepos 25 d., vėliau teismas dirbo nuo tų pačių metų spalio 1 d. iki 1794 m. sausio 29 dienos.

³³ Jeigu nenurodyta kitaip, citatos lietuvių kalba yra pažodinis arba laisvas vertimas iš lenkų kalbos.

³⁴ KIAUPA, Z. Telšiai <...>, p. 102.

³⁵ Greičiausiai tuo pat metu jis parašė ir trumpą eilėraštką, kuriame, kreipdamasis į Dievą, prašė, kad konstitucija sėkmingai visų labai gyvuotų (*Westchnienie do Boga za konstytucyą: Boże Opatrzny, któremu chwala / Będzie dawana w jego przybytku / Zrządź niech się stanie ustawa trwała, / Dla wszego w kraju ludu pożytku. / Niech odgłos inny nie trwa w narodzie / Dzielny dziś Polak po pierwszej szkodzie, ten pat*).

³⁶ Telšių žemionių (vėliau – žemės) teismas. 1792–1794 tvirtinamųjų aktų ir teismo veiklos protokolų knyga [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 15175, l. 2.

³⁷ Telšių žemionių (vėliau – žemės) teismas. 1792–1794 einamųjų reikalų protokolų knyga [rankraštis]. Ten pat, b. 15176, l. 9–v.

³⁸ Telšių žemionių teismas. 1792 tvirtinamųjų aktų knyga [rankraštis]. Ten pat, b. 15164, l. 1083–1087v.

³⁹ Telšių žemės teismas. 1792–1793 tvirtinamųjų aktų knyga [rankraštis]. Ten pat, b. 15165, užrašas antraštiniame lape: *Księga za czasu konfederacyi targowickiej od roku 1792 miesiąca octobra 20 dnia do roku 1793 miesiąca aprila 25 dnia dzialana za rządu jm. pana regenta konfederackiego, a później przez pisarza aktowego zregestrowana i oprawiona* [kitu rašalu ir vėliau, tačiau neabejotinai ta pačia ranka, smulkesniu šifru – A.S.] *to jest Antoniego Klementa*.

⁴⁰ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, R. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos susidarymas ir veikla 1792–1793 metais*. Vilnius: LII leidykla, 2003, p. 174–175.

⁴¹ Telšių žemės teismas. 1792–1793 tvirtinamųjų aktų knyga [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 15165, p. 175.

⁴² Ten pat, l. 319–v.

XIX a. pradžioje sudarytuose pareigūnų sąrašuose buvo įrašyta, kad A. Klementas, dirbdamas Telšių žemės teismo raštininku, 1794 m. ėjo tautinės kariuomenės rotmistro pareigas ir buvo renkamas baudžiamųjų bylų teisėju (*w ciągu tego urzędowania rotmistrzem sily zbrojnej narodowej kredensowany i sędzią kryminalnym z elekcyi 1794*)⁴³. Įdomus yra apskritai pats šių pareigų nurodymo faktas, nes tai buvo duomenys, liudijantys apie dalyvavimą institucijose ir formacijose, kurių veikla buvo nukreipta prieš Rusijos kariuomenę. Šiame kontekste aiškesnės tampa ir vieno žinomiausių lietuvių kalba Klemento parašyto eilėraščių „Žemaitiška giesmelė“⁴⁴, kuriame žemaičiai kviečiami prisidėti prie sukilimo, sukūrimo aplinkybės. Tiesa, kol kas nėra surasta daugiau faktų, kurie galėtų pailiustruoti A. Klemento dalyvavimo sukilime aplinkybes.

4. 1795 m. rinkimai

Dalyvavimas sukilime niekaip neatsiliepė A. Klemento tolesnei karjerai. Žlugus valstybei, naujoji valdžia – generalinis gubernatorius Nikolajus Repninas nurodė 1795 m. sausio 25 d. bajorams rinktis į elekcinus seimelius, kuriuose turėjo būti renkami teismų pareigūnai⁴⁵. Telšių seimelį atidarė Telšių pavieto maršalka Juozapas Pliateris, o vietos bajorija, prižiūrima Rusijos kariuomenės, posėdžiavo sausio 25–27 dienomis. Seimelio pirmininku buvo išrinktas Užvenčio tįjūnas Antanas Gadonas, kuris buvo iškeltas kandidatu į Telšių žemės teismo pirmininko pareigas, bet, neradus bendro sutarimo, seimelis buvo atidėtas iki 27 dienos. Deja, nepavyko rasti sutarimo ir vėliau, todėl teko balsuoti: pirmininku buvo išrinktas Žemaitijos stovyklininkas Jurgis Jucevičius, teisėjais – Antanas Venslauskis, Anupras Važinskis ir Aleksandras Jankovskis, o raštininku – A. Klementas. Dar daugiau aistrų kilo tvirtinant pilies teismo sudėtį, seimelis skilo ir jo pirmininkas kartu su savo šalininkais pasitraukė iš seimelio vietos (seimelis vyko bernardinų bažnyčioje), o vadovavimą seimeliui perėmė Viešvienu tįjūnas Ignotas Pilsudskis. A. Gadonas su savo šalininkais parengė protestą, o bažnyčioje likusi bajorija – atsakomąjį skundą, kurį pasirašė ir Antanas Klementas⁴⁶. Nors Telšių pilies teismo pareigūnų rinkimai buvo pripažinti negaliojančiais, tačiau Telšių žemės teismo sudėtį valdžia patvirtino. Tokiu būdu Klementas liko toliau vadovauti Telšių žemės teismo raštinei ir šias pareigas ėjo iki 1802 metų. 1795 m. vasario 15 d. Klementas išdavė kredensą eiti sprendimų regento pareigas Vincentui Rimaševskiui, o aktų regento – Grigorijui Ukrainiui⁴⁷. Pastarasis dar tais pačiais metais mirė, o naujuoju aktų raštininku liepos 2 d. tapo ir šias pareigas iki 1802 m. ėjo Antanas Samavičius⁴⁸. Tų pačių metų kovo 28 d. į Telšių žemės teismo knygas buvo įrašyti sąrašai knygų, kurias A. Klementas perdavė naujam Telšių pilies teismo raštinės vadovui⁴⁹. Nuo šiol pagrindinis darbo krūvis teko būtent regentams, o raštininkas tik prižiūrėjo jų darbą. Pats A. Klementas daugiau dėmesio pradėjo skirti finansiniams dalykams.

1796 m. iš tėvo paveldėtą Laumių palivarką Klementas už 20 tūks. lenkiškų auksinų pardavė savo seseriai Pranciškai ir jos vyrui Jurgiui Križevičiui, o pats pradėjo ieškotis įsigyti kitos valdos. Paieškos, kurias Klementas raiškiai aprašė viename iš eilėraščių⁵⁰, užtruko. 1797 m. pažįstamas advokatas

⁴³ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. 1814–1817 formuliariniai renkamas pareigas ėjusių bajorų sąrašai [rankraštis]. LVIA, f. 391, ap. 1, b. 1004, l. 308.

⁴⁴ KLEMENTAS, A. *Žemaitiška giesmelė*. Paruošė Vytautas Vanagas. Vilnius: Vaga, 1972, p. 23.

⁴⁵ Telšių seimelis. 1795 liauda, išrašas iš Telšių žemės teismo knygos (surašytas paties Antano Klemento) [rankraštis] LVIA, f. 337, ap. 2, b. 6, l. 1–4. Apie tų metų Telšių seimelio eigą taip pat rašė GODEK, S. *III Statut Litewski w dobie porozbiorowej*. Warszawa, 2012, p. 378.

⁴⁶ Telšių žemės teismas. 1795 tvirtinamųjų aktų knyga [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 15167, l. 93–v.

⁴⁷ Ten pat, l. 134–v, 135–v.

⁴⁸ Ten pat, p. 537–v. Samavičiaus pavaduotoju tą pačią dieną A. Klementas paskyrė Petrą Ostonevičių, ten pat, p. 538–v.

⁴⁹ Ten pat, l. 277–177v, 280–v.

⁵⁰ *Dzielko*, t. II, p. 669–679 (1808 m. pasakojimas su padėka Dievui apie tai, kaip buvo išbrista iš skolų).

patarė įsigyti Ščodros palikuonių išparduodamą turtą: valdas Varnių parapijoje, Pavandenės pavieta, pavadintas: 1) Baginai, 2) Gotautiškės ir Beržai (juose gyveno per 40 valstiečių). Tačiau nors prašomos sumos (130 tūkst. auks.) Klementas neturėjo (tik pusę tiek), tačiau įkalbėtas ryžosi sudaryti pirkimo sutartį: nusiderėjo iki 124,5 tūkst. auksinų, trūkstantus pinigų skolinosi iš bičiulių ir 1797 m. lapkričio 28 d.⁵¹ tapo šių valdų savininku. Šis sandoris ne tik atnešė didelius finansinius išpareigojimus, bet ir prasidėjo su naujų valdų įsigijimu susijusios problemos, ginčai su kaimynais stengiantis neleisti plėsti savo žemių. 1798 m. balandžio 9 d. jis padarė pareiškimą, jog, tapęs valdos savininku ir „turėdamas prievolę“ įsigilinti į dokumentus, rado Žemaitijos kapitulai ne pagal teisę užrašytų žemių bei pareiškė apie ketinimą jų siekti teisiniu keliu⁵². Dar po trijų dienų jis kaltino Florijoną Nemčevskį pavogus iš jo miško 20 vežimų medienos, o birželio–liepos mėnesiais šešis kartus kvietėsi važnį, kad šis užfiksuotų to paties kaimyno daromą žalą (tai buvo bandymai savintis žemės plotus, nuganytos pievos, sudegintas pastatas, iškirstas miškas, nuolatinis šieno grobimas ir apyribių puldinėjimas)⁵³. Tuo metu jis pasirūpino iš vietos bajorų gauti liudijimą apie Baginų kaimo ir Varnelių valdos ribas⁵⁴. 1798 m. Klementas taip pat rūpinosi savo bajorystės patvirtinimu, kartu su sūnumis į bajorais pripažintų asmenų sąrašą buvo įtrauktas 1798 m. balandžio 2 d.⁵⁵

Rusijos caras Pavelas I 1797 metų vasario 6 dienos įsaku ne tik paliko toliau veikti žemės, pilies ir pakamario teismus, bet ir Vyriausiąjį Tribunolą, tiesa, pakeitusį pavadinimą į Vyriausiąjį Lietuvos Teismą⁵⁶. Nors tiek kompetencijos, tiek darbo organizavimo tvarkos požiūriu jis skyrėsi nuo buvusio Lietuvos aukščiausiojo apeliacinio teismo, tačiau ir toliau jame turėjo dirbti pavietų seimeliuose išrinkti bajorai. Buvo numatyta, kad teismas ir toliau dirbs dviejų pusės metų trukmės kadencijų principu – iš jų viena turėjo vykti Gardine, o kita Vilniuje⁵⁷. Į vieną tokią kadenciją 1800 m. iš Telšių pavieto buvo deleguotas ir Antanas Klementas. Kadencija prasidėjo tų metų lapkričio 15 d., o turėjo baigtis kitų metų balandžio 15 dieną. Tačiau numatytu laiku teismas savo kadencijos nebaigė. Buvo gautas vyriausybės įsakymas svarstyti didžiulę kreditorių bylą su Potockiais, o vėliau tiems patiems teisėjams pavesta dirbti dar ilgiau. Tokiu būdu jų darbas užtruko iki 1802 m. rugpjūčio 2 d.⁵⁸ Dėl pratęstos teismo kadencijos ir savo nenoro dirbti joje Klementas guodėsi eilėraštyje „Vilniaus vargai“: esą kuo labiau stengėsi šalintis Vilniaus, tuo ilgiau teko jame užsibūti ir kad taip dar niekada nuo pat Tribunolo įkūrimo (nuo 1581 m.) nėra buvę, kad teismo kadencija truktų pusantrų metų⁵⁹.

⁵¹ Telšių žemės teismas. *1798 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. LVIA, f. SA, b. 15170, l. 759–762v.

⁵² Ten pat, l. 925–v.

⁵³ Ten pat, l. 1372–1375v.

⁵⁴ Ten pat, l. 1388–89v.

⁵⁵ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *Registras asmenų, kurių bajorystė buvo patvirtinta 1798–1799* [rankraštis]. LVIA, f. 391, ap. 8, b. 2443, l. 32. Savo šeimos genealogiją, pavadintą *Akt linii rodowitości imienia Klementów*, Klementas įtraukė į Telšių žemės teismo knygą, o su sau būdingu sąmoju užrašė, jog dokumentą pateikė įrašyti jo sūnus Karolis (tuo metu jamėjo aštunti metai), žr. Telšių žemės teismas. *1798 tvirtinamųjų aktų knyga* [rankraštis]. Ten pat, f. SA, b. 15170, l. 1145–1146v.

⁵⁶ KOROBOWICZ, A.; ir WITKOWSKI, W. Uwagi o sądownictwie i prawie sądowym w „guberniach zachodnich“ Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku. Iš *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*. Redaktorai A. Lityński i P. Fiedorczyk. Białystok, 2003, p. 69–70.

⁵⁷ Vilniuje turėjo būti nagrinėjamos Vilniaus, Ašmenos, Ukmergės, Breslaujos, Trakų, Kauno, Upytės, Raseinių, Šiaulių ir Telšių apskričių bajorų bylos. Plačiau apie šio teismo veiklą žr.: BAIRAŠAUSKAITĖ, T. Nykstantys Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismai Vilniuje: praktika ir kasdienybė. XVIII ir XIX amžių sandūra. Iš *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis*. Sudarytoja R. Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: LII leidykla, 2012, p. 539–550.

⁵⁸ *Vincento Daugėlos Narbuto surinkta informacija apie LDK Vyriausiojo Tribunolo ir Lietuvos Vyriausiojo Teismo sudėtį ir darbą* [rankraštis]. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 255, b. 1294, l. 987.

⁵⁹ *Dzielko*, t. I, p. 267–286 (*jak Litwa wzięła sąd trybunalny / nie był traf taki nigdy fatalny / by sędzia siedział półtorarocznie / odbywał dzieła wciąż nieochocze*).

5. Teisėjo pareigos Telšių žemės teisme

1802 m. rudenį Vilniuje vykusiuose Telšių seimelio rinkimuose A. Klementas buvo išrinktas Telšių žemės teismo teisėju ir šias pareigas ėjo iki 1809 m. pradžios. Žinome, kad 1805 m. spalį vykusiuose analogiškose rinkimuose jis pakartotinai buvo išrinktas teisėju, o pagal balsų skaičių buvo trečias – sulaukė 75 teigiamų ir 33 neigiamų balsų⁶⁰. Išliko Klemento aprašymas apie vykimą į 1805 m. seimelį, tačiau apie pačius rinkimus jis kalbėjo labai lakoniškai⁶¹. 1809 m. vasario pradžioje vykę rinkimai jam susiklostė nesėkmingai. Iš 1809 m. vasario 9 d. dokumento matyti, kad Telšių žemės teismo pirmininku tapo Mikalojus Šiukšta, teisėjais – Feliksas Novickis (išrinktas vienbalsiai), Mikalojus Bucevičius (95 balų už, 55 prieš) ir Juozapas Stanevičius (95 balsai už, 52 prieš), o raštininku vienbalsiai – Felicijonas Gadonas⁶². Tarp kandidatų į teisėjus minėti: Jonas Kobeckis (90 balsai už, 65 prieš), Antanas Klementas (88 balsai už, 65 prieš), Mykolas Vaišvila (39 balsai už, 119 prieš) ir Petras Dimša (39 balsai už, 115 prieš)⁶³. 1809 m. seimelio įvykius Klementas yra aprašęs trečiajame savo raštų tome⁶⁴. Jis minėjo sulaukęs daugelio bajorų puolimo, juos pradėjo Putramentas, kuris skaitė kažkokį eilėrašį prieš Klementą. Į tai Klementas atsakęs, jog girdėjęs ir kitokių, ir pacitavo: „joks rašalas nesugebės aprašyti / kokio šuniško būdo yra Putramentas“ (*žadėn nie zdola okrešlic atrament / jak charakteru jest psiego Putrament*)⁶⁵. Klementą puolė su juo besiriboję kaimynai (Putramentas, Leugaudas) ir Pliateriams oponavusių Gorskių šalininkai (Zmaila, Jonas Kobeckis, Stanislovas Svirtunas, Jonas ir Antanas Jankauskai)⁶⁶.

Pralaimėjęs 1809 m. rinkimus, vėliau A. Klementas piktdžiugiškai dziaugėsi naujų Telšių žemės teismo teisėjų nesekme. Po rinkimų vienas teisėjų M. Bucevičius viešai kalbėjo, kad jie „taisys buvusių teisėjų padarytas klaidas“, bet netrukus Žemaitijos virtuvininkas Ukriņas apkaltino teisėjus imant neteisėtus mokesčius ir darant kitus nusizengimus (*o przebor kop i inne zdzierstwa*). Tirti kaltinimo į Telšius atvyko patarėjas Iskšickis (Iskrzycki) ir asesorius Hauritenka (Haurytenko). Ta proga 1810 m. Klementas parašė net tris eilėraščius ir šešias epigramas (iš jų vieną lietuviškai⁶⁷). Juose Klementas moralizavo („nereikia patiems save garbinti“), priešpriešino buvusią sudėtį dabatinei (buvusioji „negirdėjo jokių skundų“, o dabartinę nuolat vargino „besiskundžiančiųjų lūpos“), taip pat „žaidė“ su Ukrino titulu ir bruožais (esą šis „verdančia sriuba nuplikė teisėjus“, „karštu sultiniu nuplikė teisėjų liežuvius“, teisėjai Ukrainą pravardžiuojo dėl šio didelės nosies, bet patys gavo per nosis, ir kt.).

1810 m. pabaigoje Vilniaus gubernijoje buvo įvykdyta pakamario teismo reforma. Tų metų spalio 6 d. įsake numatyta, kad apskrityse bus išrinkta po 15–20 asmenų, kurie sudarys dvi ribų teismų instancijas⁶⁸. Įgyvendinant šį įsakymą 1811 m. gegužės 1 d. Telšiuose vykusiame bajorų seimelyje buvo išrinkti ribų teismų teisėjai, jų tarpe buvo ir A. Klementas⁶⁹. Tų pačių metų rudenį vėl turėjo vykti

⁶⁰ Daugiau balsų sulaukė Ignotas Nagurskis (98 teigiamus ir nė vieno neigiamo) ir Juozapas Novickis (sulaukęs 79 teigiamų ir 29 neigiamų balsų), Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1805–1808 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. LVIA, f. 391, ap. 1, b. 999, l. 29. Teismo pirmininku buvo išrinktas Jonas Pilsudskis, o raštininku – Felicijonas Gadonas, ten pat.

⁶¹ *Dzielko*, t. I, p. 545–588.

⁶² Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1809 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. Ten pat, f. 391, ap. 7, b. 4096, l. 390v.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ *Dzielko*, t. III, p. 133–179.

⁶⁵ *Dzielko*, t. III, p. 141.

⁶⁶ 1809 m. Telšių seimelis vyko labai audringai, apie jį rašė BAIRAŠAUSKAITĖ, T. *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: LII leidykla, 2003, p. 105–107.

⁶⁷ Ji buvo skelbta: KLEMENTAS, A. *Žemaitiška* <...>, p. 81.

⁶⁸ BAIRAŠAUSKAITĖ, T.; MEDIŠAUSKIENĖ, Z.; ir MIKNYS, R. *Lietuvos istorija (VIII tomas. I dalis). Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 226.

⁶⁹ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1809–1812 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. LVIA, f. 391, ap. 1, b. 1530, l. 691.

rinkimai, kuriuose turėjo būti renkami kitų Telšiuose veikusių teismų pareigūnai. Rugsėjo 23 d. Telšių seimelis sprendė kandidatų registravimo klausimą, bet iškilo problema: ar tais metais ribų teisėjais išrinkti asmenys gali kandidatuoti į kitas pareigas prieš tai neatsisakę senųjų pareigų. Speciali iš bajorų pasirinkta komisija (jai vadovavo Augustinas Leugaudas) konstatavo, kad pareigų suderinamumo ir dviejų postų ėjimo klausimas nėra aiškiai apibrėžtas įstatymuose, o ribų teisėjais buvo renkami ir asmenys, tuo metų turėję pareigas teisme. Vis dėlto buvo nutarta neleisti asmenims, išrinktiems ribų teisėjais, kandidatuoti į kitas pareigas. Priėmus tokį sprendimą, pareigų ribų teisme atsisakė Antanas Klementas ir Mykolas Abramavičius (pirmasis nutarė siekti Telšių žemės teismo teisėjo, o antrasis šio teismo pirmininko pareigų)⁷⁰. 1811 m. spalio 6 d. įvykusiųose rinkimuose A. Klementas buvo išrinktas Telšių žemės teismo teisėju, o pagal balsų skaičių nusileido tik Feliksui Novickiui, kuris buvo išrinktas vienbalsiai (A. Klementas surinko 89 balsus)⁷¹. Jau pasibaigus rinkimams buvo gautas valdžios išaiškinimas, draudžiantis ribų teisėjams dalyvauti rinkimuose. Išrinkti pareigūnai vėliau įprasta tvarka turėjo būti patvirtinti aukščiausios valdžios. Spalio 14 d. rašte Vilniaus gubernijos maršalkai Kazimierui Sulistrovskui Telšių apskrities maršalka Vladimiras Gadonas prašė tvirtinant rinkimų rezultatus atsižvelgti į ribų teisėjais išrinktų asmenų paaiškinimus – Antanas Klementas prašė jam leisti eiti žemės teisėjo pareigas, „nes būdamas senyvo amžiaus mato kliūčių atlikti ribų teisėjo pareigas, kurios reikalauja daugiau darbo ir sveikatos negu žemės teismo teisėjo pareigos“ (*dla sędziwego wieku najduje trudności w wypełnieniu obowiązków sędziwego granicznego, które wymagają więcej pracy i zdrowia, aniżeli powinność ziemskiego sędziwego*)⁷². Klemento pasiaiškinimas buvo priimtas ir jis buvo patvirtintas teisėju trejų metų kadencijai. Eidamas teisėjo pareigas A. Klementas kartais atliko ir kitas funkcijas, pvz., 1813 m. spalio 26 d. pavaduodamas Telšių maršalką pasirašė Vilniaus gubernijos maršalkai Giedraičiui adresuotą raportą⁷³.

Klementas dalyvavo ir 1814 m. lapkričio 15 d. prasidėjusiame seimelyje, kur lapkričio 19 d., po to, kai savo kandidatūras atsiėmė trys asmenys⁷⁴, jis buvo vienbalsiai išrinktas Telšių pavieto vėliavininku⁷⁵. Eidamas šias pareigas, panašiai kaip ir anksčiau, yra pavadavęs Telšių maršalką⁷⁶. Tai buvo paskutinės Klemento eitos pareigos. Jis dalyvavo ir 1817 m. seimelyje, kuris prasidėjo lapkričio 1 d. ir vyko Telšiuose. Renkant seimelio cenzoriatą Klementas buvo pakviestas tapti jo nariu. Tuomet jis pasakė kalbą, kurioje vardijo savo per gyvenimą eitas pareigas, už jas, o ypač už vėliavininko pareigas, padėkojo bajorams, paprašė išduoti jam liudijimą (*zaświadczenie publiczne*) apie nepriekaištingą tarnybą ir rekomenduoti valdžiai jį apdovanoti⁷⁷. Po to jis sutiko tapti rinkimų komisijos nariu ir vėliau pasirašinėjo seimelio veiklos protokolus. Atrodo, kad daugiau Klementas jokių pareigų nėjo.

⁷⁰ Ten pat, l. 448–449v.

⁷¹ Ten pat, l. 662. Telšių žemės teismo teisėjais taip pat buvo išrinkti Mykolas Vaišvila (73 balsai), Stanislovas Mackevičius (67 balsai) ir Povilas Važinskis (53 balsai), ten pat.

⁷² Ten pat, l. 550–551.

⁷³ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1809–1813 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. Ten pat, ap. 1, b. 1001, l. 92v.

⁷⁴ Tai buvo Telšių teismuose dirbę: Stanislovas Venslauskis, Mikalojus Bucevičius ir Domykas Zaleskis, ten pat.

⁷⁵ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1814 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. Ten pat, ap. 1, b. 1005, l. 16v–17. Beje, tais metais rinkimuose į Telšių žemesniojo teismo asesoriaus pareigas dalyvavo jo sūnus Pilypas, tačiau greičiausiai neturėdamas šansų būti išrinktas savo kandidatūrą lapkričio 23 d. atsiėmė, ten pat. Bet vėliau asesoriumi jis vis dėlto tapo (greičiausiai 1817 m. seimelyje), nes tokiu yra vadinamas 1819 m. krikštydamas savo pirmagimę dukrą Barborą, Telšių Romos katalikų bažnyčia. *1818–1823 gimimo metrikų knyga* [rankraštis]. Ten pat, f. 1480, ap. 1, b. 31, l. 12v.

⁷⁶ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *Duomenys apie bajorus, ėjusius renkamas pareigas 1804–1816* [rankraštis]. LVIA, f. 391, ap. 2, b. 10, l. 95 (A. Klemento pasirašytas 1816 m. gegužės 9 d. raštas Vilniaus gubernijos maršalkai Teodorui Ropui).

⁷⁷ Vilniaus gubernijos bajorų deputatų susirinkimas. *1816–1820 bajorų seimelių medžiaga* [rankraštis]. Ten pat, f. 391, ap. 2, b. 11, l. 209.

Profesinė A. Klemento veikla paliko ryškių pėdsakų jo kūryboje⁷⁸. Daug laiko praleisdamas teisme, jis „prisisunkė“ vaizdų, susijusių su bylų nagrinėjimu, padarė daug įžvalgų, kurias noriai dėstė savo kūrinyje. Konkrečios teisme nagrinėtos bylos ir įvairūs su teismų praktika susiję epizodai taip pat buvo dažna teisininkų pokalbių tema⁷⁹. Pasakyti, koks Klementas buvo teisėjas, yra gana sudėtinga. Būdamas teisėjas, jis nematė esant nederama gauti dovanų iš advokatų⁸⁰, o kai kurie duomenys rodo jį buvus šališką. Štai, 1809 m. seimelyje prieš A. Klemento kandidatūrą pasisakė Leugaudas. A. Klementui šis išpuolis buvęs ypač apmaudus, mat Telšių žemės teisme sprendžiant Leugaudo ir Vaitkevičiaus ginčą dėl Varnelių dvaro, pirmasis esą „patyrė Klemento draugystę“⁸¹. Apie teisėjams duodamus kyšius Klementas atvirai kalbėjo ir lietuvių kalba parašytuose tekstuose, pavadintuose „Ant sūdžių“: Išklausk pas sūdžių, žinok, neturėsi / jei ką į delną aniems tvirtai neįdėsi; Bjauriai ein sprova ... Kas kalts, tu pats kepi / lengvai važiuoti nori, o netepi⁸². Kalbant apie A. Klemento kompetenciją, nėra abejonės, kad ilgametė teismų praktika (iš viso teismuose, skaičiuojant ir praktiką Raseinių žemės teismo raštinėje bei darbą advokatu, praleido trisdešimt penkerius metus) leido jam įgyti pakankamą kvalifikaciją kompetetingai spręsti bylas. Tačiau, kita vertus, A. Klementui akivaizdžiai trūko teisininkui reikalingų savybių: tikslumo ir preciziškumo. Susidaro įspūdis, kad teisininko profesija nebuvo A. Klemento pašaukimas, o tik priemonė pasiekti tam tikrą statusą visuomenėje ir užsitikrinti gerovę. Savo advokatavimo metu A. Klementas pasakė ir gana vykusią kalbą, tačiau jis toli gražu neprilygo žymiausiems to meto advokatams, dirbusiems LDK Vyriausiajame Tribunole. Skirtingai nuo kitų to meto teisininkų, jis nėra prisidėjęs prie įstatymų projektų, taip pat savo kūryboje nelietė teisės ir jos reformos klausimų. Apskritai jo nelabai domino procesiniai dalykai ar teoriniai teisės klausimai. Pasakodamas apie atsitikimus teismuose, jis niekada nesigilino į bylos vingrybes, bet gilinosi į susiklosčiusios situacijos moralą, taip pat žmonių tarpusavio santykius. Klementui kur kas įdomesnė buvo kūrybinė veikla. Eilėraštyje „Išpažintis“ A. Klementas prisipažino kartais susimąstydavęs, kas jam teikia didžiausią malonumą. Priėjo prie tokios išvados: „mąstau apie eilėraščius / tuo mėgstu užsiimti / juos noriai krapštau“⁸³. Menišką šios asmenybės prigimtį rodo ir pomėgis piešti, šokti, dainuoti, griežti smuiku.⁸⁴ Kad ir kaip būtų, teisininko profesija atliko svarbų vaidmenį A. Klemento gyvenime, o jo pavyzdys yra tik vienas iš daugelio, kuris iliustruoja naujųjų amžių Lietuvos teisininkų puoselėtas intelektines aspiracijas.

Išvados

1. Šiame tyrime panaudoti nauji šaltiniai tiriant Antano Klemento biografiją – seimelių dokumentacija, dokumentai, leidžiantys eiti pareigas bei susiję su turinėmis operacijomis – leidžia nušviesti daugelį šio asmens karjeros Telšių žemės teisme etapų. Darbas teisme ir su juo susiję epizodai atsispindėjo ir A. Klemento kūryboje.
2. Išdėstyti duomenys rodo sėkmingą A. Klemento karjerą teisme: devynerius metus vertėsi advokato praktika, dešimt metų ėjo raštininko ir tiek pat metų teisėjo pareigas. Karjeros piką pasiekė sulaukęs 45 metų, jis truko iki 60 metų amžiaus. Renkamos pareigos teisme jam tapo prieinamos dėl Pliaterių giminės protegavimo, tačiau neabejotina, kad buvo įgijęs ir joms būtinų kompetencijų

⁷⁸ STANKEVIČ, A. Žmogų puošia protas ir linksmumas. Teisė Antano Klemento gyvenime ir kūryboje. *Kultūros barai*, 2015, nr. 9, p. 96–102.

⁷⁹ Žr. *Dzielko*, t. II, p. 973.

⁸⁰ *Dzielko*, t. II, p. 504–505 (Padėka advokatui Tadaui Novickiui už dovanų atsiųstą stalėlį su prierašu, jog nežino kaip atsidėkos).

⁸¹ *Dzielko*, t. III, p. 142.

⁸² KLEMENTAS, A. *Žemaitiška* <...>, p. 67–68.

⁸³ *Dzielko*, t. II, p. 381.

⁸⁴ *Dzielko*, t. III, p. 1–2.

bei pasižymėjo darbštumu. Darbas teisme užtikrino stabilias pajamas ir leido tikėtis tapti nemažos valdos savininku.

3. Surinkti faktai neleidžia apibūdinti A. Klemento tik kaip teisininko. Ko gero, jam trūko teisininkui būtinų savybių, o darbą teisme jis traktavo kaip priemonę padaryti karjerą ir užsitikrinti gerovę. Be to, jo veiksmuose galime įžvelgti šališkumo ir korupcijos pateisinimo, tačiau greičiausiai jie nebuvo išskirtiniai, bet atspindėjo to meto visuomenės nuostatas.

LITERATŪRA

Šaltiniai

1. KLEMENTAS, ANTANAS. *Žemaitiška giesmelė*. Paruošė Vytautas Vanagas. Vilnius: Vaga, 1972.
2. *Volumina Legum*, t. 7. Petersburg: J. Ohryzka, 1860.
3. Wincenty Wizbor-Bohdanowicz, Szczegóły niektóre życia mojego. Wspomnienia palestranta żmudzkiego z lat 1781–1833, do druku przygotował i przypisami uzupełnił Michał Brensztejn. *Ateneum wileńskie*, 1929, t. 6.

Specialioji literatūra

4. ALEKSANDRAVIČIUS, E. Šwiat žmudzkiej palestry na początku XIX wieku, *Palestra*, 2009, nr. 7–8, p. 179–186.
5. BAIRAŠAUSKAITĖ, T. *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: LII leidykla, 2003.
6. BAIRAŠAUSKAITĖ, T.; MEDIŠAUSKIENĖ, Z.; ir MIKNYS, R. *Lietuvos istorija (VIII tomas. I dalis). Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011.
7. BAIRAŠAUSKAITĖ, T. Nykstantys Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismai Vilniuje: praktika ir kasdienybė. XVIII ir XIX amžių sandūra. Iš *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos kraštovaizdis*. Sudarytoja R. Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: LII leidykla, 2012, p. 539–567.
8. BIRŽIŠKA, M. Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX-ojo amžiaus. Iš *mūsų kultūros ir literatūros istorijos. II knyga*. Kaunas: Spindulio bendrovės spaustuvė, 1938, p. 17–82.
9. BIRŽIŠKA, V. *Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografija ir biobibliografijos. T. II: XVIII–XIX amžiai*. Čikaga, 1963, p. 225–228.
10. BUCHOWIEC, P. *Dwujęzyczne początki nowożytniej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*. Kraków: Universitas, 2008.
11. GAIGALAITĖ, V. *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*. Vilnius: Vaga, 2005.
12. GODEK, S. *III Statut Litewski w dobie porzeczborowej*. Warszawa, 2012.
13. GRIŠKAITĖ, R. Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai, *Lietuvos istorijos metraštis, 2013 /1*. Vilnius, 2014, p. 25–56.
14. JASAS, R. Teisininkas Tomas Vavžeckis, *Mokslas ir gyvenimas*, 1977, nr. 6, p. 34–35.
15. KIAUPA, Z. Telšiai XVIII amžiaus pabaigoje. *Telšiai: straipsniai ir istorijos dokumentai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 85–109.
16. KOROBOWICZ, A.; ir WITKOWSKI, W. Uwagi o sądownictwie i prawie sądowym w „guberniach zachodnich“ Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku. Iš *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*. Redaktorai A. Lityński i P. Fiedorczyk. Białystok, 2003.
17. MEILUS, E. Telšiai XVIII a. *Telšiai: straipsniai ir istorijos dokumentai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 55–85.
18. NEKRAŠIUS, J.; BALIKIENĖ, B.; STANKEVIČ, A.; ir ČIVILIS, J. *Advokatas ir valstybė*. Vilnius: Justitia, 2013.
19. STANKEVIČ, A. Teisininkas Antanas Klementas – advokato praktika Raseinių žemės ir pilies teismuose, įteikta spausdinti *Lietuvos istorijos metraštyje*, nr. 2015/1.
20. STANKEVIČ, A. Žmogų puošia protas ir linksmumas. Teisė Antano Klemento gyvenime ir kūryboje. *Kultūros barai*, 2015, nr. 9, p. 96–102.
21. ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, R. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos susidarymas ir veikla 1792–1793 metais*. Vilnius: LII leidykla, 2003.
22. ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ, R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų teismų notarinės funkcijos. Iš *Lietuvos notariato istorija*. Sudarytoja Jolanta Karpavičienė. Vilnius: R. Paknio leidykla, 2012, p. 82–83.

THE CAREER OF ANTANAS KLEMENTAS IN TELŠIAI LAND COURT

Adam Stankevič

S u m m a r y

The article analysed facts from the professional biography of Antanas Klementas in the period of his life in the town of Telšiai. In historiography A. Klementas is known as a writer who, as one of the first, began to write Lithuanian poems on secular topics, however to his contemporaries he was primarily known as a high-ranking court official. In 1792 Antanas Klementas moved to Telšiai hoping to take office in the new Telšiai court of landed-gentry. He had worked for ten years in Telšiai court of landed-gentry, and later in the land court. Klementas pursued his career and held various positions with the help of the Pliateriai family whose lifelong faction member he was. In the last decade of the 18th century Klementas actively participated in the life of the Telšiai town and district: he had signed up as a citizen, became a vogt of Telšiai, and in 1794 participated in the rebellion directed against the Russian army. Klementas also took part in all the Telšiai district dietines that were held in the period of 1792–1817. A. Klementas reached the top of his career in the period of 1802–1817 in 1802–1809 and 1811–1814 he was the judge of the Telšiai land court, he used to be elected to other positions as well – he was a frontiers judge (1811), a standard bearer of Telšiai, more than once replaced the Marshal of Telšiai. Klement's positions in the court guaranteed him a steady income that allowed him to purchase a considerable Gotautiškių estate. His work in the court and dietines in elective positions left an imprint on A. Klementas' works.

Įteikta 2016 m. sausio 4 d.

Priimta publikuoti 2016 m. vasario 26 d.